

УДК 821.14-1'04Елі7Піс:81'255.4
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2024.35.21>

Андрій САВЕНКО, канд. філол. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0003-0928-7186
e-mail: a.savenko@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ЗБІРКА О. ЕЛІТИСА "СОНЦЕ – ПЕРЕДУСІМ!" ЯК ПОШУКИ НОВОЇ ПОЕТИКИ

Пропонується перша апробація перекладу збірки "Сонце – передусім!" нобелівського лауреата Одіссеаса Елітиса, яку супроводжує вступ щодо особливостей поетики цих художніх текстів.

Ключові слова: О. Елітис, новогрецька поезія, покоління 30-х рр., переклад.

Збірка О. Елітиса "Сонце – передусім!" була надрукована 1943 р., хоча перші чернетки поезій датовані 1941 р. Поет пише їх паралельно з поемою "Пісня героїчна та скорботна по молодшому лейтенантові, що загинув у Албанії", перебуваючи на лікуванні в госпіталі після важкого перенесення шлункового тифу, підхопленого на албанському фронті під час італійсько-грецької війни 1940–1941 рр. і подальшої окупації Еллади силами країн Осі (Савенко, 2010). Порівняння текстів обох збірок дають підставу стверджувати, що О. Елітис намагається обмежити поетичне експериментаторство (сюрреалістичні техніки письма), використані ним у ранній творчості, підсумком якої стала поетична збірка "Орієнтири". Обидві збірки постають як поезія свідчення та розмислу, адже виникають як з особистих, так і з колективних переживань і досвіду: окремої особистості, яка потрапляє в межову ситуацію життя та смерті, і суспільства, яка переживає колізії історичних поворотів і теж стикається з проблемою самозбереження, яка виникає під час будь-якого як внутрішнього, так і зовнішнього конфлікту. Структурно "Пісня героїчна та скорботна по молодшому лейтенантові, що загинув у Албанії" продовжує пошуки можливостей вираження нових поетичних смислів у монолітній формі епосу, опанувати яку грецька поезія ставить собі завдання з часів "покоління 1880-х рр." (К. Паламас і поеми "Додекалог цигана", "Сопілка василевса", Н. Казандзакіс і поема "Одіссея"), символісти (А. Сикельянос і поеми "Пролог до життя", "Мати Бога", "Великдень Еллінів", "Слово дельфійське") і старші представники "покоління 30-х рр." (Й. Сеферіс і "Еротичне слово", "Водойма", "Міт-історема") (Vitti, 2000a, pp. 51–56). Форма епосу вабить грецьких модерністів тим, що за її допомогою можна чітко декларувати наявність літературної традиції та приналежність до неї й одночасно приховано критикувати її, дозволяючи так наповнювати класичну форму новими сенсами, світоглядними моделями та ідеологічними концептами, про що промовисто свідчать поеми "Одіссея" та "Міт-історема", автори яких намагаються за допомогою архетипної моделі гомерівського епосу говорити про екзистенційну ситуацію грецького суспільства ХХ ст. (Савенко, 2010).

О. Елітис вирішує задіяти у процесі інноваційного використання епічних моделей жанр візантійської гімнографії, створюючи новітнє свідчення-мартиролог боротьби грецької нації за свободу з італійським агресором, а також гімн незнищенності життя, у якому поняття свободи набуває теологічного значення.

У збірці "Сонце – передусім!" поет вочевидь ставить перед собою інше завдання. Він намагається вийти за межі рамок, які породжує сюжетність, навіть якщо вона має архетипний характер, використовує принцип персонажів-масок. На відміну від мозаїчної структури попередніх текстів у збірці О. Елітис використовує принцип поетичного калейдоскопу, у якому відсутність сюжету компенсується рухом образів у межах кожного з текстів, із яким формуються структури насамперед впізаного грецького простору. Саме тому за центральною темою збірки, яку М. Вітті слушно окреслює, як "прояв впертого пасивного спротиву нищівним умовам війни" (Vitti, 2000b, p. 109) як ознаки відмови "скоритися механізму смерті, повстати проти "Необхідності"" (Vitti, 2000b, p. 107), можна розрізнити намір створити певне всеохопне відчуття Еллади як необхідної умови існування. Довкола цього наміру О. Елітис і буде в подальшому розбудовувати свою поетику, визначивши її мету явити "цей світ – великий і малий!" (поема "Достойно є"). Модерністи гостро відчували, як у сучасності змінюється, розпадається людське світовідчуття. Хтось, наприклад, сюрреалісти, творчо використовували можливості такої фрагментації, проте О. Елітису, який спершу входив до групи грецьких сюрреалістів першої хвилі, імовірно з часом цей метод почав здаватися недостатнім, відтак поет почав шукати можливості синтезувати розрізнене для того, щоб повернути греку те, що через плін обставин – суспільні катаклізми, вигнання, еміграцію, війни – він перестав відчувати, а, отже, згодом може й не розуміти. Саме тому в деяких текстах збірки з'являється техніка каталогу, коли поет, не полишаючи сюрреалістичного прийому парадоксальності в демонстрації речей – об'єктів і явищ, починає розкладати окремі елементи, із яких постає образ острівної Греції, гірської Греції, прибережної Греції тощо.

СОНЦЕ – ПЕРЕДУСІМ

Більше знати не знаю ночі – страшне безімення смерті,
У саме осердя душі причалюють зоряні армади.
Вечірня зоре, захиснице, тобі сяяти біля небесного
Вітерця одного острова, що бачить мене в своїх снах,
Як провіщую я світанок із самих високих бескидів.
Моїх двоє очей обійняли тебе, і ви дрейфуйте разом
Із зіркою мого праведного серця: більше ночі я знати не знаю.
Більше знати не знаю імен того світу, що мене заперечує,
Легко читаю по панцирах крабів, по листю, зірках.
Моя ворожнеча зайва на небесних шляхах,

© Савенко Андрій, 2024

Навіть якщо й заглядає до мене зі сну.
Зі сльозами мені переправляться через море безсмертя,
Зоре вечірня, під дугою твого золотого вогню
Ночі, яка є просто ніччю, більше не знаю я.

II

Тіло літа

Багато часу сплигло з тієї миті, як гулав останній дощ
Над мурашною та ящірками.
Нині палає небо безкрає.
Плоди забарвлюють свої вуста.
Потроху надр скарби себе являють,
А поруч із водою, яка скрапує окремими складами,
Гігантська квітка зір спрямовує прямо в сонце!
Хто там розкинувся на горшніх берегах
І пихкає, набивши люльку сріблястим листям оливо?
Цвіркуни ніжаться в його вухах,
Мурахи невтомно снують в цього грудях,
Ящірки струменять по хащах його пахв
Й по водоростях ніг повільно перекочується хвиля,
надіслана маленькою сиреною, що пісню затягла:
О, тіло літа, оголене, засмагле,
Поточене олією та сіллю,
Плоть скелі, і тремтіння серця,
Скуйовджене вітром волосся лоз,
Дихання базиліка над лоном кучерявим,
Повним зірок і голок соснових,
Тіло, що далеко заплигло в день!
Набігають повільні дощі з градом нечастим,
Потовчена суша падає в лапи снігів,
Що чорноту всмоктують розлючених хвиль у відкритому морі.
Пагорби потопують у густому вимені хмар,
Одначе за всім цим ти всміхаєшся безтурботно
І знову вертаєш собі пору безсмертну свою,
Як на узбережжі знов вертає тебе собі сонце,
Як в оголенні здоровому твоєму – тебе собі небо!

III

День – лискуча мушля голосу, мене майструєш,
Оголеного, що простує крізь неділі звичайні свої.
На узбережжях здійняв привітально ти руку.
Дихни подувом вітру незнаним,
Розшир галявину ніжності,
Аби сонцю голову буйну було де прихилити.
Засвітити вустами своїми маки червоні.
Ті маки червоні, які пожнуть горді люди,
Аби груди їхні оголені іншого знаку не знали,
Окрім крові сміливості відчайдухів, яка викреслила журбу,
Дійшовши аж до пам'яті про свободу.

Назвав я кохання, буяння троянди, промінь,
Що він лише здатен знайти шлях до серця,
Елладу, яка впевнено стала посеред моря,
Елладу, що простує зі мною завжди
По голих горах оцих сніжнославних.

Правицю свою даю справедливості,
Прозорому водограю, відначальному джерелу.
Моє небо - глибоке й незмінне.
Те, що люблю, народжується невпинно,
Те, що люблю, завжди біля начала начал.

IV

П'ючи коринтське сонце,
Читаючи уламки мармурові,
Перестрибуючи через моря та виноградники,
Поцілюючи гарпуном
В обітницю – в'юнку рибину,

Знайшов я аркуші, де псалми сонця вкарбовують
У пам'ять буйну суші, на якій радісно
Спалахує жадання.

П'ю воду, зрізаю плід,
Руки занурюю в крони вітру.
Лимонні дерева зрошують пилок літньої доби.
Зелені птахи розтинають мої сновидіння.
Я вирушаю в погляді стрімкому,
Широкому, в якому знову народжується світ
Прекрасний відначально.

V

Який пуп'янок, ще незайманий, тривожить бджола пожадливо?
Вітер у товаристві крон хвилястих.
Дрейфус суходіл.
У піні трав шовковиця ставить вітрило.
Остання подорож повторює найпершу.
О, хай потрощатся скелі, хай провиснуть розлючені ланцюги!
Хай піна морська долітає до серця, непокоячи стривожені очі,
Хай пам'ять обернеться на м'яти пагінець нетлінний,
А від його коріння нехай рвонуть вітри святкових учт.
Там схилимо чоло.
Нехай засяє блиск наших речей
У першій щедроті жадання.
Хай кожен язик славить лагідність дня,
І хай небавом стугонить у жилах пульс землі.

VI

Поплескали день по доброму плечу.
У ґрунті води пробудились.
Прохолодний голос новонароджений,
Що здалеку приходить до господи мхів.
В обіймах соняха садок не має ляку,
Що пропаде у темному проваллі.
Ідуть закохані, за руки взявшись,
Над ними сонце калатає в дзвони.
Тілесна бадьорість, відлуння, біг кобилиць,
Копито та крило схилу,
Хмарина і нескошені трави,
Гребки сизі вітру.
Стрімко злітають пташенята
Лишати дзвоном звістку про весну між хмар.
І все те, чому радість не вигадала ще ім'я,
Спрагло жадає щастя світу.
О, спраго світу, – як до лица тобі вбрання мужів!
У мандрах шукаєш ти своє жіноче ложе,
Перевертаючи зористий луг,
З якого повтікали анемони.

VII

Там, на току зі стокроток
Несамовитий танок розпочали бджоленята,
Сонце пітніє, здригаються хвилі,
Золотом опадають вогню язики,
Високі жита прихилиють до себе темношкіре небо.

З вустами бронзовими оголені тіла,
Обпалені на кресалі натхнення,
– Гей! Гой! Із гуркотом проминають візники,
В олії золотистій повільно тонуть коні,
У сновидіннях бачать:
Місто тінисте із мармуровими джерелами,
Хмарину в колір конюшини, пролитися готову
На пагорби струнких дерев, що обпікають їм вуха,
На бубони рівнин, які стрибають через їхні кізьяки.
Там, далі, в покосах золотавих дівки вклялися спати.

Пахне сон їхній димами від заграв,
Зубами міцно стискають плоть сахливу сонця,
З-під їхніх пахв помалу точиться в'язкий мускат.
Надпитий подих натужні робить кроки
Поміж азалій, чебреців і рогози.

VIII

Я жив ім'ям коханим
Під тінню бабусі оливи,
У рокоті довічного моря.
Ті, хто камінням побивав мене, більше не ходять по землі.
Із нього я змурував криницю.
До неї приходять юнки.
Їхні уста ведуть свій рід від ранкової зорі.
Їхнє волосся в далеке розпускається майбутнє.
Прилітають ластівки – нащадки вітру,
п'ють, довкола кружляють, несуть далі життя.
Жахиття сну на мрію обертається,
Журба минає стороною затишний мис,
Намарно не пропадає жоден голос у затоках неба.
О, незнищене море, відкрий, про що шепочеш ти ?!
Зрання я в твоїх пробуджених устах,
На верховині, звідки прийде любов твоя.
Я бачу, як жадання ночі виплескує із себе зорі,
Як жадання дня пагіння проріджує землі.
По долинах життя я засіваю тисячі синіх голівок,
Тисячі юних на благородному вітрі,
Гарних, здорових дітей, що дихають добротою
Й уміють зором притягати горизонти,
Як музика здіймає з місця острови.
Я вирізьбив ім'я кохане
Під тінню бабусі оливи,
У рокоті довічного моря.

IX

Садок забігав у море
Трояндою мису.
Рука твоя тікала з водою
Розправити весільну сукню – море.
Твоя рука відчиненим лишило небо.

Янголи з одинадцятьма мечами
Пливли в ім'я твоє десь поряд,
Розквітлі хвилі краючи.
Додолу гнуться вітрила білосніжні
Під подувом нестримним грего.

Шипами білими троянд
Розшила ти хустки надії,
Що коси вкрили пагорбів твого кохання.
Казала ти: "Косу плете майстриня сяйва.
Вона є джерелом землі, яка радіє".

Стріла-злодюжка — невсидюх з лункого сміху,
Онучка згорбленої від спеки літньої днини,
Поміж дерев чіплялась жартома до їхнього коріння,
Видовбувала лунки для джерел,
Сбиваючи з гілок фініки забуття.
Чи знову вночі разом з пропащими скрипками,
В напівзруйнованих млинах
Ти стиха говорила з відьмою,
Ховаючи під серцем принаду,
Споріднену з місячним сяйвом.
Місяць там, місяць тут.
Містерія, розігрована морем,
Заради твого блага, принадності твоєї.
Садок забігав у море
Трояндою мису.

X

Малий з подряпанним коліном,
 Обстрижена макітра, сон кудлатий,
 Матроска зі схрещеними якорями,
 Рука із гілочки соснової, язик від рибки,
 Братик біленької хмаринки!
 Поруч побачив, що біліє камінець,
 Почув, як очерет насвистує тихенько...
 – Найбільш безлюдний пейзаж, який ти бачив,
 Найбільш барвистий.
 Глибоко-глибоко накульгує кумедно морський карась,
 Високо-високо на маківці здіймає капелюх капличка,
 А ген попереду пароплава червоні димарі.

Ти бачив хвилі квітів, трав, де омивання
 Ранкове робив туман, опунції ікластий лист,
 Місток на звивині дороги,
 А з ними хижу посмішку
 У стукоті могутньому дерев,
 В оливкових гаях величних шлюбу,
 Де сльози скраплюють прозорі гіяцинтів,
 Де відкриває морський їжак фонтанчики питні,
 Де зорі віщують шторм.
 Малий з подряпанним коліном,
 Навіжений оберіг, щелепа невтомна,
 Шортики невагомі мов вітрець,
 Погруддя скелі, латаття плеса,
 Розбишака з білої хмаринки!

XI

Морячок садів розквітлх

З душею по вітру, із сілля на вустах,
 У матросці та сандалях червоних,
 Заплутується в хмарах,
 Чалапає по водоростях неба.
 Світанок дме у ріг.
 Ніс розрізає бурунами хвилю.
 На веслах! Янголи! Табаньте!
 Євангелістрія запливає в гавань.
 А там, на землі, як же пишається собою ясновельможність саду!
 Коли скуйовджену голівку обертає ладанник,
 Вирують, піняться стоки,
 І Євангелістрія запливає
 Оголена, із зіркою морською на чолі,
 З гвоздичним вітром у розплетених косах,
 Із крабом, що задкує на її засмаглому плечі!

Хрещена мати мого білосніжного птаства,
 Моя Євангелістрія, русалко-горгоно!
 Якими оберемками морських гвоздик стріляють у причал твої гармати,
 А скільки армад мушель топлять твої вогні,
 І як ти нахиляєш пальми, коли їх шарпає ошалілий гарбін,
 що перекочує рінь та пісок!

Крізь її очі проносяться надії
 На човнах із панцира молюсків,
 На трьох дельфінах, що витанцьовують у хвилі,
 За нею — кошлаті корогви майорять!
 – Ах, зі скрипками, ах, із бузком...

Я б співчутливий жаль на твої груди приколов,
 Аби інакше мою накреслила ти долю!
 Більше не витерплю на суші,
 Більш помаранчі не втримують мене,
 Дай у відкрите море вийти під постріли та дзвони!

Нумо, Пресвята Діво, мерщій, не зволікай,
 Чую вже з-над брустверу голос жорсткий,
 б'ється, б'ється об бронзові засуви,
 б'ється, б'ється; хоробрішає.

Сяють немов сонця її серпасті ножі жнив,
– Ах і наказує... – Чи ти не чуєш?
– Ах і наказує... – Бубуліна!
Тішитися Діва Пресвята, радіє вся, сміється,
Хвилі морські і вир глибин – її справжня подоба.
– Агов, уперто голово,
Агов, морячку садів розквітлих,
У сні тебе чекають три вітрильники!
Зараз у брилі на спині, в сандалях червоних,
Із ножичком в кишені,
Йде морячок садів розквітлих,
Розтина жовті мотузки,
Послаблює білі хмарки,
Світанок дме у ріг.
Порох тріщить, спалахує в мріях.
Великдень у водорості неба!

XII

Напівзатоплені човни,
Дошки, набухлі від млості,
Вітри, босоногі вітри
глухими хідничками,
Бруковані стрімкі узвози,
Несамовита тиша,
Недобудована надія.

Важливі вісті, дзвони,
Подвір'ями біла піна прання,
По узбережжях каркаси,
Фарба, смола, розчинник їдкий:
Приготування для Богородиці,
Яка до свята у сподіваннях
Розгортає білі вітрила і сині прапорці.

А ти в горішніх садах,
Самець груші дички,
Стрункий гнучкий хлопчина.
Сонце між стегон твоїх
Бере Духмяний запах,
І юнка на протилежному березі
Спалахує повільно поміж гортензій.

XIII

Цей вітер, що дуркує поміж віття айви,
Оце комашеня, що присмокталось до лози,
Валун, що в'ївся в плоть скорпіона,
І хащі, якими тік заріс,
що велетами видаються босоногим дітлахам.
Свої малюнки воскреси, о, Господи,
на стінах, що сосни сухими пальцями скребли,
вапно, що пополудні вкриває їхні спини,
й цикад, цикад, які сховались у вухах дерев.
Вельможне літо, зроблене із крейди.
Вельможне літо, зроблене із корку.
Навскіс у дзбанах вітрила червоні
аж до дна, худоба, білосніжні губки,
скель фісгармонії.
Окуні зі слідами від пальців невдахи-рибалки.
Рифи граються із волосінням сонця.
Раз-два: нікому наша доля не відома.
Раз-два: відома доля сонця нам.

XIV

Ми йшли чиїмись полями цілий день
з жінками, сонцями, псами.
Вдаряли по струнах, співали, пили зі струмків
свіжу воду, що текла тут віками.
Пополудні ми спинились на мить,
ми сіли і глянули один одному в очі.

В кожного з грудей метелик злетів
біліший
за малу білу гілку з кресів наших снів
Ми знали, що ніколи їй не зів'яти,
що ніколи її пам'ять не лишала в собі хробаків.

Надвечір розклали багаття
І, довкола розсівшись, співали:

Полум'я, рідне полум'я не жалій порубані дрова.
Полум'я, рідне полум'я попелом не ставай.
Полум'я, рідне полум'я нас обпікай,
клич до нас життя.

Ми життя кличемо, ми хапаємо його за руки,
Ми в очі йому дивимось, вони дивляться на нас,
Як те, що нас п'янить, – магнит, ми пізнаєм його,
як те, що рану нам ятрить, – зло, чуттями закарбовуєм,
Ми життя кличемо, рушаємо вперед,
вітаємо птахів його, що відлітають в далекий край.
У нас прекрасний родовід.

XV

Плесни вогонь в олію,
вогонь у груди:
палестра душі не місце для розважливості.
Доля стає в дивну позу вішунки-сонцеклонниці,
Задля весни танцює.
Травневий шал поміж ромашок моревиривання
час розтинає, навстіж розкриває листя дібров,
так, що стискається жebraцьке серце:
його троянди голками відгороджуються від ситих,
його троянди пахнуть вічністю,
його троянди несуть в прожилках
благородну кров, що заклика до помсти.
Плесни вогонь в олію,
важку, вагітну хмару настроми на спис,
там, де хорониться натуга зливи,
мигдалиця випростується, омита вогким зблиском,
діти замріяні зникають у полях,
дитячі їхні голоси більше не шмаття,
вони – вітрила барвисті, в які орел заганяє своє торжество.

XVI

З якого каміння, з крові якої, з якого криці,
з яких променів світла нас зроблено?
І як з'являємось із чистої хмарини,
камінням нас побивають, сновидами
нас кличуть,
те, як минають наші дні та ночі,
відомо одному Богу.

Мій друже, коли ніч запалює свій електричний смуток,
коли бачу, як древо серця пнеться вгору,
твої обійми розпростерті під білосніжною Ідеєю,
яку ти кличеш,
та вона не йде.

Роками

вона – у вишині, ти – долі.

Однак одного дня жаги видіння плоть пробуджують,
і там, де раніше очі сліпила гола пуста,
тепер усміхається місто омріяне, яке ти так жадав,
ти скоро його побачиш, уже воно чекає,
Дай руку свою, ходімо, до того як Ранок
оміє його славослів'ям... Евое, евое!
Дай руку свою перш, ніж злетяться птахи,
вмостяться на плечах людей і заспівають,
що, врешті, здалеку вертається до нас

мореглядна, незаймана Надія!
Ходімо разом, і хай камінням нас побивають,
хай кличуть сновидами,
Мій друже, ті, кому невтямки,
з якої криці, з каміння якого, з якого полум'я
ми зводимо будівлі, плетемо мрії та співаємо пісні!

XVII

Я снігом бавився на Хельмоському хребті,
я в лесбоських оливкових гаях під сонцем засмагав,
я запускав білі гладиші на березі міртойському,
я коси зелені заплітав на етолійських схилах.
Місця, що незабудкою місяця
та соками сонця мене зростили,
нині для вас вимріюю я очі,
що вас супутньо наситять кращим світлом.

Очі для кращої мандрівки,
у ваших надрах ночі ладнають живописно
Гераклові ескізи.
Того, хто вийде і скаже: – Це нарікаю життям! –
не спопелить смерть блискавицею своєю.
Той, хто у жменю схопить вітер
і скаже: – Нехай народиться із цього оголена троянда!
– і народиться вона.
Той, хто носить у грудях тисячі віків,
та юним є,
юним, мов голосок струмка, який прокльовується в землі,
що витікає з ребра світлої днини,
юним, мов брунька на нескінченій гілці,
юним, ні зморшки від землі, ні тіні з неба,
ні раювання від грішних радощів.

XVIII

Зі здійнятим у небо смолоскипом житнім
Проходить крізь хвилі молодецтво з бадьорим співом:
О, юнь, яка мене пізнала – краяни сонця,
Зі свіжим гіллям у руках та дивними птахами,
Із зеленню в серцях та чистим зором,
Ви чуєте – на узбережжях роїться починає сонця схід,
В обіймах ваших грюючи безмежне сяйво
Від краю неба до глибу серця,
З упертістю багряною, краяни сонця,
Ви кажете: – Єдиний шлях – на схід!

Земля оливи, смокви, кипариса,
Лоз виноградних, висохлих річок і куполів
Спирається з одного боку на берег ваших мрій.
Послухайте мене, я з ваших, руку простягніть,
Що любить блискавично суцільне сновидіння розітнути,
Нескуто плавати у молодості хмар.
Сама земля говорить і голос її лине з тремтіння вій.

Варіації на сонячному промені

Червоне

Вуста, що демоном стають, говіркою, кратером,
поживою для маків, кров'ю для страждань,
що першосім'ям стають весни;
до тисячі троянд твої вуста говорять,
дерева хиллять, розтоплюють твердь земну,
у тіло вперше пролива тремтіння ніжне, млосне,
нестерпні пахощі, жага моя буяє,
око розплющене моє терн пронизає гострий,
це не джерельце, що жадає голубок двох грудей,
як шириться джмелиний дзвін над оксамитом стегон,
безсмертника свіжий рубець, мені давайте чари
юної прятлі над веретенем:

"бувай", "чекай" і "ось бери";
печери, що пашять здоров'ям, за сонце здійнуть келих,
постане світ чи, може, смерть, чи здвоєна мандрівка,
тут на полотнищі вітрів, там в розмаї безмежжя.

Віття, тюльпани й турботливі ланіти,
спрагле лоно вогню,
я повалю на землю Травень, в обіймах своїх стисну,
я вип'ю Травень, задушу і розітну собою.

Зелене

Лезо різко в саме осердя яблука,
Гіркота під спіднім молодого мигдалю,
цівки води підстрибують між грядок,
дівчисько, що цілком ще не віддалося коханню,
але в подоли несе терпкий чагарник соковитих плодів.

Дівча, в серці моєму незаймана зелень,
і йде дощ, і щойно проклюнулась конюшина,
та води, що ще не зірвалися у водоспад, вони далі,
вони нижче,
і мов хижачи вдень вони накинуться на твій квітень,
коли я зачерпну з джерела і проковтне тебе сонце.

Трави заслана постіль,
зяблика слух, меду гуща, подиху привітання
Суходолу бурун, і він – не малий.
Торкання до тіла, глибоке й воно.
Час не минає даремно в звучанні сміху, що здригається
від насолоди ввійти в жадання небес.

Я в двері зайду, де листок незайманий прагне себе захистити.
Я дихатиму важко мов схарапуджений жеребець.
Я спробую напружитись так, щоб злетіла ти до небес.

Жовте

Зрання трояндові дівчата вітають вогниками свято,
скрізь голоси і плями барв лунки,
у віддаленій капличці західника-поненте.
Вжух і бабах! Метнувся зі дзвонів вітер
і там, далеко в морі – вжух і бабах, вжух і бабах! –
пасеться із навіженими дзвіночками.

І ось ідуть тепер напівоголені;
поволі солом'яні брилі, ягоди персів, цинобра, пестливе торкання колосся,
навскіс метеликом на праву грудь непокірну:
три чотири шістнадцять вісімдесят а чи сто...
проминають, чублячись між собою діти землі-повелительки збіжжя,
проходять гнівливого полум'я язика, прямуючи із сурмами до току,
палять солому, плавлять монети, кадять квітчастим пилком
шафрану груди суші так, що починають тремтіти вони,
повітря яріє від канаркових трелей і сяє світлом,
клекоче у сірці біля берега, у сухому очереті на полях...
Дівчата, ні! Як серце рвуть у леті солов'ї!
Ні, ні! Як з цівок і танку води постане живопліт!
Як небу поміститися в рожевій мушлі,
Дівчата, як з ваших очей розкрити світла таїну?

Помаранчева

Андреасу Камбасу

Так сонця сік її сп'янив,
Що, голову схиливши на знак згоди,
Небавом вона стала: малою Помаранчевою!
Ось так, як тої миті, коли зясніли блакиттю семеро небес.
Ось так, як тої миті, коли доторкнувся до полум'я кришталю.
Ось так, як тої миті, коли блискавкою майнули ластівчині хвости.
Від подиву застигли вгорі янголи, внизу – дівчата.
Від подиву застигли вгорі лелеки, внизу – павичі.
Й усі разом зібралися, й усі разом побачили,

й усі разом назвали її: Помаранчева!
 Лоза п'яніє, і скорпіон, і світ увесь широкий,
 Однак укол миттєвий дня не залишає болю,
 Про неї каже чапля крихітна в оточенні личинок,
 Про неї каже струмінець води поміж злотавомитей,
 Про неї каже серпанок роси на перших вусах північного вітру:
 Устань, мала, устань, мала, устань-но, Помаранчева!
 Так, як цілунок тебе пізнав, ніхто тебе не знає.
 Тебе не знає навіть усміхнений Бог,
 Що, руку випроставши в мерехтінні зблисків,
 Тебе оголену показує своїм тридцяти двом вітрам!

Блакитно-синє

Так легко прослизаю крізь твої очі в небо,
 крізь рукава води в обличчя моря,
 крізь твій мізинець в сапфір зорі,
 сподіване, вість Світла, нескінчений простір.
 Усе, що поглядом торкаюсь, мене насичує.
 Усе, що доторком знаходжу, мене насичує.
 Плоть прохолодна моря чи вітер,
 плафон невловимого сновидіння, холодна мильна бульбашка,
 твого дівочтва географія, яка мені байдужа,
 і сукня оксамитова для зривання,
 мушля дзвону зі скла для глухих,
 що рядять у пробкове вбрання свою найважчу ляльку.
 Лялька моя є лялькою твоєю, є блакитничкою
 оголеною, що бавиться пронизана зірками,
 і ходить плавати вночі і цвіркунів лоскоче,
 але ні краплина світанкова надпита із сизої блакиті,
 ні солов'їних хитрощів постава,
 ні запаморочливе кружляння дзиги, ні непритомність
 години, що в порожнечі роздмухує пилінки,
 не п'ють із джерела твого, із джерела, що зветься воля.

Темно-синє

Тебе заворожили діви глибин,
 грайливого містралю незаймані еринії,
 запалюючи пожадливе стремління тіла,
 однак як усміхнулися кравчині сонця,
 рішуче заволодівши простенькою кімнаткою,
 раптово наповнилась ти барвою безмежжя.
 Тепер як схилами долаю стежки біг, яку
 вкривають кедрові горішки, натрушені від серця
 мольфаром-вітром із темно-синіми вустами,
 як ковзаю верхівками смерек на спуску
 і розправляю крила в безмежжі твого погляду,
 а гімноспів приладную до вуст північника-Борея,
 мене затока сліпить, тихе мурмотіння пісків,
 і бачу квіти, що падають у чисті води,
 чорняві водорості в колисковій прибою,
 терплячі глечики у вікнах Егеїди,
 і бачу птаха глибокої, насиченої барви,
 який заплутується у відвертій загадці твоїх обіймів,
 неначе ніч, яка заплутується в світанку,
 неначе серпанок сяйва навколо статуй.

Фіалкове

Немов труна, що просувається вперед, а мрець у ній
 по собі залишає ручай фіалок,
 і Аттика до нього стиха каже "Добрий вечір".

Мов садівник, який, схилившись, страждає тяжко
 поміж дротів, мотузок та єврейок скель,
 але не чує жаги, яка розпалює розквітлу помаранчу.

Коли у вітер убирається і травами пряде
 понад північним сяйвом плавучих гір,
 а виноградар зойком своїм лякає хмари,

земля збира довкола сузір'я своїх дерев
і поміж них народжує маленьке озеро з пречистою водою.

Земля готує свої покривала:
з безсмертників, ніжніших за вишивані покрови янголів,
з маківок, яких лічити лагідніше за небесні тіні.

Горить вгорі високо самотній сонця німб.
Мальви вдягаються і по свічки простують до могил.
Далеко в морі пароплав прощальний дає сигнал.

І наче трьома струмками диму читає вечірню.
Дах тихий із привітним димарем.
Кажан якийсь заплутується у кучерях смеркання.

Список використаних джерел

Савенко, А. (2010). Конструювання поетичних смислів збірки "Міт-історія" Й. Сефериса крізь призму концептуальної метафори. *Українська елліністика. Збірник наукових праць* (с. 484–493). Видавничий дім Дмитра Бураго.

Ελύτης, Ο. (2014). *Ήλιος ο Πρώτος*. Αθήνα: εκδ. Ίκαρος.

Vitti, M. (2000a). *Η γενιά του τριάντα: Ιδεολογία και μορφή*. Ерμής.

Vitti, M. (2000b). *Οδυσσεύς Ελύτης. Κριτική μελέτη*. Ерμής.

References

Savenko, A. Constructing the Poetic Meanings of G. Seferis's "Mythistorema" through the Prism of Conceptual Metaphor. In *Ukrainian Hellenism* (pp. 484–493). Publishing house Dmytra Buraho [in Ukrainian].

Elytis, Od. (2014). *Sun The First*. Athens: Ikaros publishing. [in Greek]

Vitti, M. (2000a). *The generation of the thirties: Ideology and form*. Ermis publishing [in Greek].

Vitti, M. (2000b). *Odysseas Elytis. Kritiki meleti*. Ermis publishing [in Greek].

Отримано редакцією журналу / Received: 20.01.24
Схвалено до друку / Accepted: 01.03.24

Andrii SAVENKO, PhD (Philol.), Assoc. Prof.

ORCID ID: 0000-0003-0928-7186

e-mail: a.savenko@knu.ua

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

O. ELYTIS'S POETRY COLLECTION "SUN THE FIRST!" AS A SEARCH FOR A NEW POETICS

The article offers the first approbation of the translation of the collection "Sun The First!" by Nobel Prize winner Odysseas Elytis, accompanied by an introduction to the peculiarities of the poetics of these literary texts.

Keywords: O. Elytis, Modern Greek poetry, the generation of the 1930s, translation.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.